

Håkan Svärdman, välfärdsanalytiker
0708-31 53 62
hakan.svardman@folksam.se

Vad blev det för pension i Sveriges län och regioner år 2015?

Nedan görs en redogörelse av pensionsutfallet 2015 uppdelat på landets län och regioner. Vi har jämfört utfallet i pension för personer som är födda år 1947 och som år 2013 tog ut hel allmän ålderspension.

Rapporten baseras på en särskild registerbearbetning som Statistiska centralbyrån (SCB) har gjort på uppdrag av Folksam.

På sidan 5 redovisas även ett utdrag ur Folksams kommande vitbok med förslag på lösningar på det svenska pensionssystemets långsiktiga utmaningar.

Sammanfattning – Pensionerna faller i hela landet

- Stockholmare har högst pension i landet. Den genomsnittliga pensionen i huvudstaden är 21 301 kronor/månad. Gotlänningarna har lägst pension, 17 526 kronor/månad.
- Stockholmskvinnorna har högst pension bland samtliga kvinnor i landet, men deras pension är lägre än den genomsnittliga pensionen för män i samtliga län och regioner. I Blekinge har kvinnorna den lägsta pensionen i landet, 15 438 kronor/månad.
- Pensionsgapet mellan kvinnor och män är störst i Halland där kvinnorna har 72 procent av männens pension. Mest jämställda är pensionerna på Gotland och i Jämtland är skillnaden i pension mellan kvinnor och män minst. Där har kvinnorna över 80 procent av männens pension.
- När vi jämför den totala pensionsnivån för årskullarna 1943 och 1947 som gick i pension vid 65 år kan vi konstatera att nivån har minskat i samtliga län och regioner. Pensionsfallet har varit kraftigast i Norrbotten, där pensionsnivån har minskat med drygt 6 procentenheter.

Stockholmarna toppar pensionsligan

Räknat i kronor fick Stockholmarna som gick i pension år 2012 de högsta pensionerna i landet, i genomsnitt 21 301 kronor/månad. Lägst pension fick gotlänningarna, 17 526 kronor/månad.

Tabell 1: Total pension av slutlön för årskull födda 1947 i respektive län och region, samtliga.

Län/Region	Total pension, kr/mån	Andel av slutlön
Stockholm	21 301	79
Uppsala	19 268	78
Skåne	19 146	79
Västmanland	19 083	78
Västra Götaland	19 063	78
Riket	19 058	79
Västerbotten	18 901	79
Södermanland	18 876	81
Halland	18 723	78
Västernorrland	18 585	79
Östergötland	18 522	79
Norrbottn	18 479	78
Örebro	18 391	78
Värmland	18 274	79
Blekinge	18 253	79
Kronoberg	18 245	78
Gävleborg	18 237	79
Dalarna	18 229	78
Jönköping	18 120	78
Jämtland	17 869	80
Kalmar	17 628	80
Gotland	17 526	80

Källa: SCB

Kraftigast pensionsfall i Norrbotten

När vi jämför den totala pensionsnivån för årskullarna födda år 1943 och år 1947 som gick i pension vid 65 år kan vi konstatera att nivån har minskat i samtliga län och regioner. Pensionsfallet har varit kraftigast i Norrbotten där pensionsnivån har minskat med 7 procentenheter. I Blekinge noteras den minsta förändringen där pensionsnivån minskade endast 1 procentenheter

Tabell 2: Total pension som andel av slutlön för årskull 1943 och 1947.

Län/region	Pension som andel av slutlön (%)		
	Årskull 1943	Årskull 1947	Pensionsfall
Norrbotten	84	78	- 6%
Halland	82	78	-4%
Örebro	82	78	-4%
Västerbotten	83	79	-4%
Västmanland	81	78	-3%
Västra Götaland	81	78	-3%
Uppsala	81	78	-3%
Dalarna	81	78	-3%
Stockholm	82	79	-3%
Skåne	82	79	-3%
Västernorrland	82	79	-3%
Östergötland	82	79	-3%
Gävleborg	82	79	-3%
Riket	82	79	-3%
Gotland	83	80	-3%
Kronoberg	80	78	-2%
Jönköping	80	78	-2%
Värmland	81	79	-2%
Jämtland	82	80	-2%
Kalmar	82	80	-2%
Södermanland	83	81	-2%
Blekinge	80	79	-1%

Källa: SCB

Stora skillnader i pension mellan kvinnor och män

Stockholmskvinnorna har högst pension bland samtliga kvinnor i landet, men deras pension är lägre än den genomsnittliga pensionen för män i samtliga län och regioner. Gotländska män har den lägsta pensionen bland män i hela landet, 18 787 kronor/månad. I Blekinge har kvinnorna den lägsta pensionen i landet, 15 438 kronor/månad.

På Gotland och i Jämtland är skillnaden i pension mellan kvinnor och män minst. Där har kvinnorna över 80 procent av männens pension. I kronor uppgår skillnaden till 2 477 kronor/månad på Gotland och 3 049 kronor/månad i Jämtland. Störst är pensionsgapet i Halland där kvinnorna har 72 procent av männens pension. Hallmänska män har 6 112 kronor mer i pension per månad än kvinnorna i länet.

Tabell 3: Slutlön och pension för årskull 1947 i respektive län och region för kvinnor och män.

Län/Region	Kvinnor		Män		Skillnad mellan kvinnor och män
	kr/mån	Andel av slutlön, %	Kr/mån	Andel av slutlön, %	
Stockholm	18 368 kr	79	24 383 kr	79	75%
Västerbotten	16 465 kr	78	21 542 kr	79	76%
Riket	16 433 kr	78	21 986 kr	79	75%
Jämtland	16 413 kr	79	19 462 kr	81	84%
Skåne	16 396 kr	79	22 330 kr	79	73%
Uppsala	16 372 kr	78	22 651 kr	78	72%
Södermanland	16 325 kr	80	21 758 kr	81	75%
Gotland	16 311 kr	80	18 788 kr	79	87%
Västra Götaland	16 275 kr	78	22 237 kr	78	73%
Västmanland	16 259 kr	77	22 306 kr	79	73%
Norrbotten	16 211 kr	77	20 928 kr	80	77%
Västernorrland	16 167 kr	77	21 456 kr	80	75%
Kronoberg	15 988 kr	78	20 717 kr	78	77%
Dalarna	15 974 kr	77	20 662 kr	78	77%
Örebro	15 974 kr	78	21 040 kr	79	76%
Jönköping	15 869 kr	78	20 739 kr	77	77%
Värmland	15 860 kr	78	21 042 kr	79	75%
Halland	15 842 kr	78	21 954 kr	78	72%
Gävleborg	15 802 kr	78	20 878 kr	80	76%
Östergötland	15 691 kr	78	21 642 kr	80	73%
Kalmar	15 536 kr	80	19 947 kr	79	78%
Blekinge	15 438 kr	77	21 381 kr	81	72%

Källa: SCB

Så stärker vi pensionerna

Utmaningar och lösningar

1) Den svaga arbetsmarknaden

Det svenska pensionssystemets hållbarhet vilar på det finns en stigande tillväxt som skapar jobb. Enligt skolboken ska tillväxten och jobben spela tillsammans. Under de senaste två decennierna har de dock kommit i otakt. Tillväxt ger inte alltid längre tillräcklig näring till de jobbskapande krafterna. Sedan början av 2000-talet har sysselsättningsgraden, det vill säga andel människor i arbete mellan 15-74 år minskat svagt från 67,1 till 66,6 procent. Parallellt har arbetslösheten permanentats på en hög nivå. Efter millennieskiftet har andelen arbetslösa pendlat mellan 5,8 till 8,9 procent av arbetskraften. Enligt regeringens vårbudget förväntas arbetslösheten minska till 6,4 procent år 2018. En strimma av ljus, men samtidigt kan automatiseringen och digitaliseringen framöver förväntas minska efterfrågan på arbetskraft. Sysselsättningsproblematiken försämrar möjligheterna att hålla pensionssystemet i ekonomisk balans och därmed riskerar den så kallade bromsens aktiveras allt oftare, vilket i sin tur sänker pensionerna.

2) Allt färre arbetsår:

Hittills har 40 arbetsår med heltid ofta varit tillräckligt för att få ihop en sammanlagd pension som ger standardtrygghet. Men med stigande livslängd, längre studietider, senare etablering på en allt osäkrare arbetsmarknad och en faktisk pensionsålder som alltjämt styrs av 65-årsnormen krymper förutsättningarna för framtidens pensionärer att lägga tillräckligt många arbetsår bakom sig. Det gäller i allra högsta grad för kvinnor och flertalet personer som i vuxen ålder flyttat till Sverige.

- **Høj pensionsåldern:** Vi lever allt längre vilket gör att fler behöver jobbar längre för att de framtida pensionerna inte ska urholkas. För att en højning av pensionsåldern inte ska komma som en negativ överraskning för de som står närmast på tur bör införandet ske stegvist. En sådan modell presenterades för ett par år sedan av Pensionsåldersutredningen, som föreslog att en riktålder för ålderspensionen införs som höjs i takt med livslängdsutvecklingen. Den tidigaste uttagsåldern höjs från 61 till 63 år. Sedan höjs åldern med stigande livslängd. Som det ser ut idag är det långt från alla yrkeskategorier som klarar av en højre pensionsålder. Det kan handla om fysiskt tunga yrken. Därför krävs kompletterande insatser för omställning mitt i arbetslivet och åtgärder för förbättringar av arbetsmiljön som möjliggör en højning av pensionsåldern.
- **Statsfinansiell konsekvens:** Pensionsåldersutredningen beräknade att en pensionsåldershøjning som kompletteras med insatser för arbetsmiljön, ökade kostnader för sjukpenning och arbetslöshetsförsäkring, skulle leda till ett nettoöverskott för staten med 3,7 miljarder kronor, tack vare ökade intäkter av skatter och arbetsgivaravgifter.¹

¹ Pensionsåldersutredningens slutbetänkande SOU 213:25 sidan 416

3) För låg pensionsavgift:

När det reformerade pensionssystemet beslutades år 1994 bestämdes att individens pensionsrätt skulle beräknas på 18,5 procent av den pensionsgrundande inkomsten. Några år senare ändrades beräknings- och skattereglerna för avgiften. Det fick till följd att endast 93 procent av inkomsten under intjänandetaket på 7,5 inkomstbasbelopp är pensionsgrundande. Det innebär att pensionsrätten motsvarar 17,21 procent av inkomsten. Själva finansieringen av pensionssystemet är än mer invecklat. Av pensionsavgiften på 17,21 procent betalar inkomstagaren 7 procent i form av egenavgift, medan arbetsgivaren betalar in resterande del på 10,21 procent som arbetsgivaravgift. Men inkomstagaren får tillbaka hela sin andel i form av skattereduktion. Det betyder att statskassan måste skjuta in över 100 miljarder skattekror till pensionssystemet, trots att det ska vara ett autonomt system där avgifterna fullt ut täcker kostnaderna för pensionerna.

- **Rätt avgift stärker pensionen:** Om pensionsrätten skulle beräknas på en faktisk pensionsavgift som motsvarar 18,5 procent, skulle pensionen höjas med 1400 kronor/månad för en genomsnittsinkomsttagare. För att förändringen ska bli kostnadsneutral för arbetsgivare kan hela avgiften betalas i form av arbetsgivaravgift där pensionsavgiftshöjningen kvittas mot en motsvarande sänkning av den allmänna löneavgiften.
- **Statsfinansiella konsekvenser:** Höjningen av arbetsgivaravgiftens ålderspensionsavgift från 10,21 till 18,5 procent kvittas mot en sänkning av allmän löneavgift till 1,86 %. För staten ökar däremot intäkterna på grund av att inkomster över intjänandetaket inte är pensionsgrundande, vilket uppskattningsvis ger en intäktsförstärkning på 23 miljarder kr till statskassan. I och med att egenavgiften för allmän pensionsavgift avskaffas bör även skattereduktionen för motsvarande belopp slopas, vilket ger en besparing på 108 miljarder kronor (gäller för år 2015). Kostnaden för avgiftshöjningen kommer att hamna på individen genom lägre nettolön. Ett sätt att minimera den individuella effekten och bibehålla köpkraften kan vara att utvidga jobbskatteavdraget eller andra åtgärder som främjar ökat arbetskraftsdeltagande och en ökad konsumtion.

4) Premiepensionssystemet lämnar för mycket utrymme åt slumpen:

Två statliga utredningar har konstaterat att premiepensionssystemet är alldeles för komplicerat och ställer för höga krav på pensionsspararna. Människor i allmänhet har inte de kunskaper som krävs för att kunna bli framgångsrika fondkonsumenter på kapitalmarknaden. Resultatet blir mediokra pensioner för de allra flesta till ett högt pris. Medan ett litet antal får mycket höga eller väldigt låga pensioner trots samma sparinsats. Ett sammantaget utfall som mer beror på slumpen än prestation.

- **Premiepensionssystemet behöver bli mer individvänlig; enklare, billigare och tryggare:** Ett sätt att stärka upp nyttan för individen vore om man minskade antalet valbara fonder rejält i premiepensionssystemet. Därtill behöver man se över fondernas risk- och avgiftsnivå och eventuellt begränsa dessa ytterligare. Traditionell

pensionsförsäkring borde införas som valbart alternativ i premievalssystemet för att ge försäkringstagarna ett tryggare alternativ.

- **Statsfinansiell konsekvens:** Inga betydande statsfinansiella konsekvenser. Troligtvis lägre administrativa kostnader för Pensionsmyndigheten.

5) Brister i socialförsäkringssystem sänker drivkrafterna för arbete och tidigarelägger pensionen.

För många pensionärer, särskilt kvinnor, har ett långt arbetsliv inte gjort mycket skillnad i pension. Deras sammanlagda pension är ofta bara ett par hundra lappar högre än vad de hade fått garantipension och bostadstillägg utan någon som helst arbetsinsats. Orsaken är givetvis deltidarbete och låga löner.

Både Folksam och Inspektionen för socialförsäkringen har visat att allt fler arbetslösa och sjuka väljer att gå i ålderspension mellan 61 och 64 år. Det beror dels på att ersättningen från Försäkringskassan och A-kassan dras in på grund av ett striktare regelverk, vilket skapar otrygghet hos individen. Dels att ersättningen i många fall är lägre än pensionen. Även om pensionen blir högre än sjuk- eller arbetslöshetsförsäkringen blir priset en lägre livsvarig allmän pension och ett ökat behov av bostadstillägg. Samhället förlorar i sin tur ett viktigt bidrag av ökat arbetskraftsdeltagande hos äldre.

- **En skattereduktion på garantipensionen skulle premiera ett långt yrkesliv:** En avgiftshöjning från 17,21 till 18,5 procent och jämställda villkor på arbetsmarknaden är givetvis den långsiktiga lösningen på de effekter som dagens garantipension ger upphov till. Utifrån ett jämställdhetsperspektiv, men framförallt för att premiera ett långt yrkesliv behövs en lösning som förstärker vinsten av arbete. En möjlig lösning är att införa en särskild skattereduktion för personer som har en garantipension som understiger 0,87 prisbasbelopp. Alltså den del av garantipension som reduceras med 48 procent av inkomstpensionen.

- **Statsfinansiell konsekvens:**
Kostnaden för skattereduktion på 25 procent kan uppskattas till 3,6 miljarder kronor ifall vi utgår från att det genomsnittliga garantipensionsbeloppet är 20 800 kr/år. Det ger i genomsnitt en förstärkning för individen med 430 kr/mån eller 5 200 kr/år. Höjs andelen till 30 procent kostar det staten 4,4 miljarder kr och ger en genomsnittlig höjning för individen med 520 kr/mån eller 6 240 kr/år.

- **Anpassa socialförsäkringssystemet till höjd pensionsålder:** Åldersgränserna i exempelvis sjuk- arbetsskadeförsäkringen bör knytas till garantipensionsåldern, som i sin tur är kopplad till utvecklingen av den förväntade livslängden. Dessutom bör en särskild ålderfaktor i sjukersättningssystemet införas för att förhindra en tidigareläggning av pensionsåldern hos äldre arbetskraft som av medicinskt skäl inte kan förväntas arbeta fram till den rekommenderade riktåldern för ålderspension.

- **Statsfinansiell konsekvens:** Se beräkningen för höjd pensionsålder.

6) Nästan 450 000 saknar tjänstepension – utan incitament till privat pensionsförsäkring är det den fallande allmänna pensionen som står till buds:

Den svenska modellen vilar bland annat på att facken och arbetsgivarna tecknar frivilliga kollektivavtal som bland annat omfattar tjänstepension. Som tidigare har konstaterats har hela 93 procent av dagens nyblivna pensionärer tjänstepension, men det finns tydliga indikationer på att denna täckningsgrad riskerar att minska i framtiden. Mellan åren 1994 - 2013 minskade andelen löntagare med kollektivavtal från 94 till 89 procent. Täckningsgraden minskar framför allt inom de expansiva arbetsmarknadsområdena, det vill säga inom den privat sektor och storstadsområdena, särskilt i Stockholm.² Uppskattningsvis saknar 442 600 människor en tjänstepensionsförmån i sin nuvarande anställning.

Arbetskraftens sammanställning har förändrats under de senaste två decennierna. Fler är företagare och många kombinerar företagandet med anställning. Gränsgångarna som jobbar i de nordiska grannländerna är en växande skara. Likaså väljer allt fler att flyttat till ett EU-land för att jobba under en kortare eller längre tid. Därutöver har vi 414 000 människor i arbetskraften som är arbetslösa. Sammantaget utgör de en fjärdedel av arbetskraften. Gemensamt för många av dessa människor är att de ofta saknar ett tillfredställande pensionssparande för att kompensera avsaknaden av en tjänstepensionslösning.

7) Försämrade villkor för privat pensionsförsäkring:

I år sänktes avdragsrätten för pensionssparande från 12 000 till 1 800 kronor för att slopas helt nästa år. Samtidigt har regeringen för avsikt höja schablonbeskattningen av så kallade k-klassade pensionsförsäkringar och sparprodukter. Statens ursprungliga avsikt med avdragsrätten var att ge invånarna incitament att ta ett ökat ansvar för sin försörjning när arbetslivet avslutas. Utöver avdragsrätten följde särskilda villkor för att garantera att pensionsförsäkring användes till försörjning. Försäkringskapitalet är dels låst tills försäkringstagaren fyller 55 år och ska utbetalas under minst fem år. Dels kan inte kapitalet belånas eller överlåtas till en begränsad förmånstagargrupp ifall försäkringstagaren avlider under försäkringstiden. Liknande villkor ställs idag inte på andra sparprodukter varför de inte heller är lika fördelaktiga som pensionsförsäkringsprodukter.

Riksdagen motiverar avvecklingen av avdragsrätten utifrån fördelningspolitiska skäl, det vill säga att det vara mer fördelaktigt för individer med förhållandevis höga inkomster. Effekten blir troligen istället att den fördelningspolitiska orättvisan förstärks. Inkomsttagare som hittills har tjänat på avdragsrätten kommer i stället gå över till så kallad lönevaxling inom ramen för sin tjänstepension. Istället för att spara 12 000 kronor per år i en privat pensionsförsäkring avsätter de motsvarande summa av sin bruttolön direkt i sin tjänstepension. Bruttolönevaxling är ett mer prisvärt alternativ, särskilt skattemässigt men även ofta vad gäller avgifter. Problemet är att möjligheten inte är fördelaktigt för alla. Bruttolönevaxling är nämligen endast lönsamt när månadsinkomsten överstiger 38 000 kronor. Vid lägre inkomst går inkomsttagaren miste om pensionsrätt till allmän pension och riskerar också försämma sina övriga socialförsäkringsförmåner.

² <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1545448&fileId=1545800>, I Stockholm är det framför allt följande branscher som saknar kollektivavtal: transport (36%), handel (52%), privat vård och utbildning (60%) och städföretag (80%)

Givet situationen med fallande pensioner borde signalen från politiken snarare verka för individuell pensionsförsäkring, i synnerhet för personer som saknar eller riskerar få en otillräcklig tjänstepension.

- **Gynna långsiktig bunden pensionsförsäkring:** För att möta en utveckling med de sjunkande pensionerna behövs idag en långsiktig lösning för privat pensionsförsäkring. Något som idag saknas i och med sloandet av avdragsrätten. Introducera en ny K-klassad privat pensionsförsäkring som har en utbetalningstid på minst 10 år. Denna bör i likhet med avdragsgill tjänstepension omfattas av en avkastningsskatt på 15 procent. Tidigast uttagsålder bör samordnas med tidigast uttag av allmän pension, förslagsvis 63 år. En halvering av avkastningsskatten kan i genomsnitt ge en höjning av den privata pensionen med 8 till 11 procent enligt våra beräkningar (se bilaga).
- **Statsfinansiell konsekvens:** Principen är att det sparande som görs i den nya K-klassade pensionsförsäkringen ska ske med beskattad inkomst. Staten erhåller en avkastningsskatt på motsvarande 15 procent under de år som försäkringen gäller. I samband med utbetalning av försäkringen tas dock ingen inkomstskatt ut. Om vi antar att hälften av dagens kapitalförsäkringssparare flyttar sitt kapital till kapitalpension skulle staten gå miste om drygt 117 miljoner kronor i utebliven skatt. År 2014 fick staten in 235 miljoner i avkastningsskatt från hushållen.
- **Främja likvärdiga villkor för olika inkomstagare som behöver komplettera sitt pensionsförsäkringsskydd:** Dels genom att öppna upp för individuell premieinsättning till den individuella premie- och/eller tjänstepensionen, dels att premieinsättningen ger rätt till en skattereduktion som motsvarar 30 procent av premieinsättningen, som högst får motsvara 2,5 procent av 7,5 inkomstbasbelopp (10 894 kr/år i år)
- **Statsfinansiell konsekvens:** Om vi antar den genomsnittliga årspremien uppgår till 6 000 kronor och att 18 procent av löntagarna beviljas skattereduktion för individuell insättning i premie- och/eller tjänstepensionen blir den statliga kostnaden 1,4 miljarder kronor per år. I ett längre perspektiv är förändringen kostnadsneutral i och med att avdragsrätten endast senarelägger beskattningstidpunkten. Staten får ökade inkomster via avkastningsskatten samt minskade kostnader för bostadstillägget när pensionsinkomsterna ökar.

8) Pensionärerna frigör inte sin förmögenhet:

Merparten av pensionärernas förmögenhet är bundet i bostaden. En tillgång som har växt kraftigt de senaste decennierna, särskilt i storstäderna. Trots detta är pensionärernas vilja att sälja och flytta mycket låg. I Boverket marknadsrapport, Låst läge på bostadsmarknaden, är huvudförklaringen den höga reavinstskatten vid försäljning av villor och bostadsrätter som gör det särskilt olönsamt för äldre att byta bostad. Reavinstskatten för en villa som köptes 1998 och som säljs i år uppgår i genomsnitt till 300 000 kronor. Många äldre har bott betydligt längre tid i sin villa eller bostadsrätt och därmed kan antas att deras reavinstskatt blir avsevärt högre. Därför är det inte förvånande att äldre väljer att bo kvar och i många fall också tecknar seniorlån för att kapitalisera en del av fastighetens värde och i slutända låter dödsboet betala reavinstskatten. Därmed

frigörs inte kapital för nyproduktion för exempelvis senior- och trygghetsboende för äldre, utan används för kortsiktig konsumtion.

- **Slopa reavinstskatten för ålderspensionärer:** Kravet för skattebefrielse bör kopplas till att ålderspensionären antingen använder försäljningsvinsten till att skaffa ett trygghets- eller seniorboende eller tecknar en livränteförsäkring. Livräntan bör givetvis vara fri från inkomstskatt under utbetalningstiden, vilket kan motivera en beloppsbegränsning för hur stor del av försäljningsvinsten som kan intecknas i försäkringen. Utbetalningsperioden för livräntan bör vara minst 10 år för personer mellan 65 och 74 år. Och minst fem års utbetalningstid för personer som fyllt 75 år.
- **Statsfinansiell konsekvens:** Om vi antar att äldres uppskjutna kapitalvinstskuld är 250 000 per hushåll och flyttbenägenheten hos gruppen ökar från 0,2 till 0,6 procent tack vare reformen samt att antalet äldre som bor i villa eller bostadsrätt uppgår till 1,6 miljoner blir den uppskattade kostnaden 2,4 miljarder kronor.